



Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων



Παιδαγωγικό
Τμήμα
Νηπιαγωγών



ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1981

12ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος
**«Ελληνική παιδαγωγική
και εκπαιδευτική έρευνα»**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ιωάννινα, 10-12 Νοεμβρίου 2023

**Πρακτικά Συνεδρίου
Τόμος Β΄**

Επιμέλεια:

**Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας**

Αθήνα 2024

**12° Πανελλήνιο Συνέδριο
της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος
«Ελληνική παιδαγωγική
και εκπαιδευτική έρευνα»**

Κανένα τμήμα του βιβλίου αυτού δεν αναπαράγεται, δεν αποθηκεύεται σε οποιοδήποτε σύστημα ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό και δεν μεταβιβάζεται σε καμία μορφή και με κανέναν τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Copyright © 2024: ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ISBN Τόμος Β': 978-618-82469-6-6

ISBN set: 978-618-82469-4-2

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (2022-2024)

Πρόεδρος:	Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης , Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αντιπρόεδρος:	Χαράλαμπος Ι. Κωνσταντίνου , Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Γεν. Γραμματέας:	Γιώργος Δ. Γρόλλιος , Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ειδ. Γραμματέας:	Γεώργιος Α. Νικολάου , Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών
Ταμίας:	Χρήστος Κεχαγιάς , Ε.Δι.Π., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μέλη:	Λέλα Γώγου , Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής Παναγιώτης Ι. Σταμάτης , Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Πρόεδρος:	Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης , Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος
Μέλη:	Αγγελίδης Παναγιώτης , Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας Ακριτόπουλος Αλέξανδρος , Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας Αναγνωστοπούλου Διαμάντη , Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Αποστολίδου Βενετία , Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Βαμβακούση Ξανθή , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Γαλανάκη Ευαγγελία , Καθηγήτρια, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Γιαννικοπούλου Αγγελική , Καθηγήτρια, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Γιώτσα Άρτεμις , Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Γκιόσος Ιωάννης , Καθηγητής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Γουλής Δημήτρης , Επίκουρος Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Γρόλλιος Γεώργιος , Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γεν. Γραμματέας Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Γρούιος Γεώργιος, Καθηγητής, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Γώγου Λέλα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής
Αττικής
Δέρρη Βασιλική, Καθηγήτρια, Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης
Δημάκος Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Πατρών
Δημάση Μαρία, Καθηγήτρια, Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης
Ελευθεράκης Θεόδωρος, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Εμβαλωτής Αναστάσιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Ζαγγελίδης Γεώργιος, Αναπληρωτής, Καθηγητής
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρόεδρος Παιδαγωγικού
Τμήματος Νηπιαγωγών
Ζερβού Αλεξάνδρα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Θάνος Θεόδωρος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Καινούγιου Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κακάμπουρα Ρέα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Εθνικό
και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κακανά Δόμνα-Μίκα, Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Καλδή Σταυρούλα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Θεσσαλίας
Καλδρυμίδου Μαρία, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Καλογιαννάκη Πέλλα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Κρήτης
Καλογήρου Τζίνα, Καθηγήτρια, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Καμπάς Αντώνης, Καθηγητής, Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης
Καραδημητρίου Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής
Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Καραμήτρου Αικατερίνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Καρατάσου Κατερίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Frederick Λευκωσίας
Καραφύλλης Αθανάσιος, Καθηγητής, Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης

Κατσαδώρας Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κατσιαμπούρα Γιάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Εθνικό
και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Καψάλης Γεώργιος, Καθηγητής, τ. Πρύτανης,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κλαδάκη Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Αιγαίου

Κοντάκος Αναστάσιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Αιγαίου

Κορνελάκη Αθηνά, Επίκουρη Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κούτρας Βασίλειος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Κουτρούμπα Κωνσταντίνα, Καθηγήτρια, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο

Κουτσούμπα Μαρία, Καθηγήτρια, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κυπριανός Παντελής, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Πατρών

Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων, Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρείας
Ελλάδος

Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος, Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Κώτσης Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Λαλαγιάννη Βασιλική, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου

Λιακοπούλου Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λιάμπας Τάσος, Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

Μαγουλά Ευγενία, Καθηγήτρια, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μάντζιος Άκης, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Μπάκας Θωμάς, τ. Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μπαμπάλης Θωμάς, Καθηγητής, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μπίκος Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Νικολάου Γεώργιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών,
Ειδ. Γραμματέας Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Νικολάου Σουζάννα-Μαρία, Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Νικολουδάκη-Σουρή Ελπινίκη, Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Νιφτανίδου Θεοχαρούλα, Επίκουρη Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Πατρών
Ντίνας Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Δυτικής Μακεδονίας
Οικονομίδης Βασίλης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Κρήτης
Παγγέ Πολυξένη (Τζένη), Καθηγήτρια, Κοσμήτορας
Σχολής Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Παπαδάκης Νίκος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παπαδοπούλου Βασιλική, Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Καθηγήτρια, Διεθνές
Πανεπιστήμιο Ελλάδος
Παπαντωνίου Γεωργία, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Πάτσιου Βίκυ, Καθηγήτρια, Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παυλίδης Γεώργιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας
Παυλίδου Εύα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Πλακίτση Αικατερίνη, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Πλιόγκου Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πουρνάρη Μαρία, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων,
Ράπτης Θεοχάρης, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Ρήγα Βασιλική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Πανεπιστήμιο Πάτρας
Σακελλαρίου Μαρία, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Σαρρής Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σκορδίλης Εμμανουήλ, Καθηγητής, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σκορδούλης Κώστας, Καθηγητής, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σκουμπουρδή Χρυσάνθη, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Αιγαίου

Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρόεδρος Π.Τ.Δ.Ε.
Σοφός Λοΐζος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Σοφού Ευστρατία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σπανάκη Μαριάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σταμάτης Παναγιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Στεργίου Αμαρυλλίς, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Τραυλός Αντώνης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τρούλη Καλλιόπη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Τσιλιμένη Τασούλα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Νικολέττα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Υφαντή Αμαλία, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών
Φτιάκα Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Φούκας Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Χανιωτάκης Νίκος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Χουρδάκης Αντώνης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Χρηστάκος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Χριστοδουλίδου Λουίζα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Πρόεδρος: **Ζάραγκας Χαρίλαος**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών

Μέλη: **Αλεξανδράτος Γεώργιος**, Δρ., Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. 70, Πρόεδρος Πανελλήνιας Ένωσης Σχολικών Συμβούλων
Ευθυμίου Γεώργιος, Υποψήφιος Διδάκτωρ
Δέρμου Ευδοξία, Υποψήφια Διδάκτωρ
Καραούλας Απόστολος, Ε.ΔΙ.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κατσαδήμα Ευθαλία-Έφη, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Κεχαγιάς Χρήστος, Ε.Δι.Π., Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κολοκούρη Ελένη, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κωνσταντίνου Ιωάννης, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων
Μήτση Ξένια, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Μπουκουβάλα Παρασκευή, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Νίκα Βασιλική, Ε.Δι.Π., Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Νούση Ροζαλία, Υποψήφια Διδάκτωρ
Ντίνου Μαγδαληνή, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Συντονίστρια: **Μπουκουβάλα Παρασκευή**, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Μέλη: **Καραούλας Απόστολος**, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Κολοκούρη Ελένη, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κατσαδήμα Ευθαλία-Έφη, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων
Ντίνου Μαγδαληνή, Ε.Δι.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Δέρμου Ευδοξία, Υποψήφιος Διδάκτωρ
Νούση Ροζαλία, Υποψήφιος Διδάκτωρ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρόεδρος: **Θωμάς Μπάκας**, πρ. Αναπληρωτής
Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Γραμματέας: **Σταμάτης Πορτελάνος**, πρ. Αναπληρωτής Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ταμίας: **Λάζαρος Κωστανάσιος**, Σύμβουλος Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΦΟΡΕΙΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

- Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος (Π.Ε.Ε.)
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής
- Σύνδεσμος Φιλολόγων Ιωαννίνων
- Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
- Παράρτημα Ηπείρου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος (Π.Ε.Ε.)

Websites: <http://www.pee.gr>
<https://12synpee.conf.uoi.gr/>

E-mail: 12synpee.ptn@uoi.gr
info@pee.gr

ΧΟΡΗΓΟΙ

Εκδόσεις ΠΕΔΙΟ
Εκδόσεις GUTENBERG
Εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ
Εκδόσεις ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

- Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα
- Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση
- Σχολική Παιδαγωγική: σχολικό κλίμα, διαχείριση της τάξης, συναισθηματική νοημοσύνη, ανάπτυξη γραμματισμών, καλές πρακτικές στην εκπαίδευση
- Εκπαιδευτικοί Λειτουργοί: Βασική κατάρτιση, Πρακτική Άσκηση, Επιμόρφωση – Μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών
- Εκπαιδευτική Πολιτική και Ηγεσία
- Οργάνωση, Διοίκηση και Οικονομία της Εκπαίδευσης
- Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση
- Διδακτική Μεθοδολογία: Δ.Ε.Π.Π.Σ. Αναλυτικά Προγράμματα, Σχολικά εγχειρίδια πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Παιδαγωγική Ψυχολογία και εκπαιδευτική πράξη: Μάθηση και Διδασκαλία, Παιδαγωγική Αλληλεπίδραση, Δημιουργικότητα και σχολική αγωγή, Συνεργατική και Διαδραστική Μάθηση, Σχολική βία και εκφοβισμός
- Συμβουλευτική στην Εκπαίδευση
- Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση – Μαθησιακές Δυσκολίες
- Συμπεριληπτική Εκπαίδευση
- Ιστορία της Παιδαγωγικής και της Εκπαίδευσης
- Φιλοσοφία της Παιδείας
- Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού, Σχολική αποτυχία, Σχολική διαρροή, Ευάλωτες ομάδες, Αποτυπώματα της κρίσης στο σχολείο
- Διά βίου Μάθηση-Εκπαίδευση Ενηλίκων, Εκπαίδευση εξ αποστάσεως
- Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, Εκπαίδευση προσφύγων και μεταναστών
- Συγκριτική Παιδαγωγική
- Παγκόσμια ζητήματα στην Εκπαίδευση και την Έρευνα
- Τέχνη και πολιτισμός και εκπαίδευση
- Παιδαγωγική της λογοτεχνίας, Λογοτεχνία και σχολείο, Λογοτεχνία για παιδιά και νέους, Προαγωγή και ανάπτυξη της Φιλαναγνωσίας
- Λαϊκός πολιτισμός και εκπαίδευση
- Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας
- Διδασκαλία της Ιστορίας στην Εκπαίδευση
- Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία
- Εκπαίδευση και φύλο
- Εκπαίδευση και πανδημία
- Νέες Τεχνολογίες και Προγράμματα Σπουδών

ΤΟΜΟΣ Β΄

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.....	27
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ	29
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	33

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Αθηνά Βούλγαρη, Σουζάνα Παντελιάδου

Η ψυχοκοινωνική προσαρμογή χαρισματικών μαθητών/τριών στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο	41
---	----

Χρυσή Γκαϊδατζή, Νάταλη Λοϊζίδου Ιερείδου

Ο εκφοβισμός στα παιδιά με ΔΕΠΥ και η κοινωνικοποίηση τους στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος	60
--	----

Ελένη Κάσσαρη, Θεοχάρης Ράπτης

Επίδραση μουσικοκινητικού προγράμματος στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας (Α΄, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού) με και χωρίς Μαθησιακές Δυσκολίες	76
--	----

Αναστασία Κατσούγκρη, Ιωάννης Δημάκος

Η απεικόνιση του αυτισμού στον διεθνή και τον ελληνικό κινηματογράφο την δεκαετία 2010-2020 μέσα από επιλεγμένες ταινίες.....	95
--	----

Κωνσταντίνα-Ευθυμία Μουσουλή, Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης

Το αίσθημα της ευτυχίας ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας των ατόμων με Ακουστική Αναπηρία: Η συμβολή των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων	104
---	-----

Παρασκευή Μπουκουβάλα, Βασιλική Σιαφάκα

Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής Α/θμιας Εκπαίδευσης για τις συμπεριφορές τύπου ΔΕΠ-Υ και τις εφαρμοζόμενες παρεμβάσεις στα σχολεία	119
---	-----

Ευαγγελία Μπουκουβάλα, Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης Εργασιακή συμπερίληψη ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ): Γνώσεις και προθέσεις	141
Ιωάννα Μυλωνά, Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης Εργασιακή συμπερίληψη ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ): Γνώσεις και προθέσεις. Πώς τα άτομα με νοητική αναπηρία κατανοούν το θάνατο;	161
Βασιλική Ξανθοπούλου, Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης Εκπαιδευτικοί παράλληλης στήριξης: Διερευνώντας το προφίλ τους	176
Βασίλειος Παπαδημητρίου Ποσοτικά δεδομένα για τους μαθητές που φοιτούν στα ειδικά σχολεία	193
Αναστασία Χιδερίδου – Μανδάρη, Σουζάνα Παντελιάδου Οι υπολογιστικές δεξιότητες των παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες στη Β΄ και ΣΤ΄ τάξη του δημοτικού σχολείου	208

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ειρήνη Αντωνίου, Τατιανή Γκάτσα Εκπαιδευτικές πρακτικές μαθητών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) Υψηλής Λειτουργικότητας από εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής και ειδικοτήτων	227
Αικατερίνη Αυγουστάκη, Καλλιόπη Τρούλη, Ιωάννης Παπατζανής, Ηλίας Κουρκούτας Επίδραση του προγράμματος rhythm4inclusion στη βελτίωση του ρυθμού παιδιών με αυτισμό και στη συμπερίληψη τους στην προσχολική τάξη	243
Ηλίας Βασιλειάδης, Κυριακή Ρόθου Ο θεσμός της παράλληλης στήριξης στην προσχολική εκπαίδευση: Οι εκτιμήσεις των γονέων σχετικά με την αποδοτικότητά του	263
Κατερίνα Γερακιώτη, Μαρίνα Λουάρη Στάσεις εκπαιδευτικών προς την χρήση των ΤΠΕ στην συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία	280
Παναγιώτης Γούλιαρης, Γεωργία Δασκαλάκη, Μαρία Γρηγοριάδου Η αξιοποίηση των αρχών της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στο σχεδιασμό σχολικών κτιρίων με στόχο την ενεργό συμμετοχή με ελλειμματική ακουστική επεξεργασία	300

Βασιλική Ιωαννίδη, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Αξιοποιώντας τη συνεργατική τεχνολογία στη Συμπεριληπτική Εκπαίδευση.
Διδακτικές προτάσεις για το νέο ψηφιακό σχολείο (Inclusion & E-inclusion) 315

Αγγελική Μπούζιου, Ιφιγένεια Ρακοπούλου
Μόνος ή Μοναδικός. Ένα πρόγραμμα για τη συμπερίληψη 340

Ευστάθιος Ξαφάκος, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Ανάπτυξη υποθετικού εννοιολογικού μοντέλου συμπεριληπτικού
Δημοτικού Σχολείου, προσανατολισμένου στην ιδέα του σχολείου
ως μανθάνοντος οργανισμού: Ο ερευνητικός σχεδιασμός 358

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Βασιλική Διαμάντη
Η χρήση της ιστορίας στις διαφημίσεις
της τηλεόρασης τον 21ου αιώνα 371

Χρυσάνθη Ζεπάτου, Θεοχάρης Ράπτης
Αικατερίνη Λασκαρίδου – Μυρσίνη Κλεάνθους - Παπαδημητρίου:
όψεις συγκλίσεων στο μουσικοπαιδαγωγικό τους έργο 389

Ευμορφία Κ. Καρακατσάνη, Βασίλης Α. Φούκας
Οι Χρηστομάθειες του Θεόκλητου Φαρμακίδη και
του Αλέξανδρου Ρίζου-Ραγκαβή: Συνέχειες και ασυνέχειες 410

Σοφία Κουκουβίνου
Η αγωγή των Λακεδαιμονίων στους παιδαγωγικούς κύκλους
του Joachim Heinrich Campe (1746-1818): Μια σύγχρονη μορφή
«Γενικής Αναθεώρησης» εκπαιδευτικών ζητημάτων 430

Βασίλειος Σολωμός
Το προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών
του ΔΜΠΣ Φύλου ΑΠΘ (2003-2010) 447

Ζήσης Σταμπολής
Τα Αθείκα του Βόλου μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο:
Εμπρός εναντίον Σκριπ 467

Βασίλης Α. Φούκας, Δέσποινα Τσίντζα
Το «κύμα της αγραμματοσύνης» και η εκπαιδευτική
μεταρρύθμιση του 1929 485

Έλενα Χατζόγλου

Παιδαγωγικές προεκτάσεις στο έργο του Νικολάου Μαυροκορδάτου «Διάλογος περί Ζωής και Θανάτου» 508

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Παναγιώτης Ι. Ηλιόπουλος

Το δίλημμα της Διαλεκτικής για την Παιδεία: Αριστοτέλης και Schopenhauer σε μίαν αντιπαράθεση 521

**ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ:
Ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού,
Σχολική αποτυχία, Σχολική διαρροή,
Ευάλωτες ομάδες, Αποτυπώματα
της κρίσης στο σχολείο**

Μαρίνα Λουάρη, Χαράλαμπος Μπαρμπαρούσης

Κατασκευή κλίμακας για τον προσδιορισμό των στάσεων του γενικού πληθυσμού ως προς την εργασιακή ένταξη ατόμων με αναπηρία 537

Νεκταρία Μακρή, Μαρία Γκέκα

Η διερεύνηση του βιώματος της σχολικής απόρριψης σε μητέρες παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες 560

Συμεών Νικολιδάκης, Λέλα Γώγου

Οι απόψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού των Ενιαίων Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνάσιων - Λυκείων (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) του νομού Αττικής αναφορικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής 583

Αικατερίνη Ντάφλου

Ζητήματα εκπαίδευσης σε καταστάσεις αποκλεισμού. Οι ευάλωτες ομάδες των φυλακών 595

Ιωάννα Παπασπύρου

Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την επίδραση του σχολείου και των διδασκόντων στη σχολική αποτυχία των μαθητών, ως κοινωνικά προσδιορισμένου φαινομένου 612

Αικατερίνη Πελέκη, Κωνσταντίνα Διαμάντη, Σουζάννα- Μαρία Νικολάου

Κοινωνικές Ανισότητες και Ισότητα των Φύλων: Εκπαίδευση και Πολιτική Ισότητας των Φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 628

Κωνσταντίνος Σόγιας, Θεόδωρος Θάνος Σχολική αποτυχία & σχολική βία	643
--	-----

ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ

Αφροδίτη Β. Ντούκα, Μαρία Καλογραία Δια βίου μάθηση: Η συμβολή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη βελτίωση της ψυχολογικής ευεξίας των εκπαιδευτικών	665
--	-----

Ιωσήφ Φραγκούλης, Στέφανος Αρμακόλας, Θεοδώρα Παπαγεωργίου Η αξιοποίηση βιωματικών συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στην εξ αποστάσεως επιμόρφωση των διδασκόντων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	678
---	-----

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Γεώργιος Καδιγιαννόπουλος Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοράνιο	699
---	-----

Ευτυχία Κατελανάκη, Χρήστος Παρθένης, Γιώργος Φραγκούλης Απόψεις κι εμπειρίες ενηλίκων προσφύγων/ισσών από τη Συρία για τις δυνατότητες εκπαιδευτικής και κοινωνικής τους ένταξης στην Ελλάδα ...	708
--	-----

Γιάννης Μωυσίδης Διαπολιτισμικά Σχολεία στην Ελλάδα: Αντιλήψεις Μαθητών και Εκπαιδευτικών για τη Διαπολιτισμική τους Ικανότητα και Μελλοντικές Θεωρήσεις	730
--	-----

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Αντωνία Σαμαρά Αξιολόγηση εκπαιδευτικού συστήματος και διεθνής εκπαιδευτική διακυβέρνηση: Οι εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα ως περίπτωση «διάχυσης πολιτικής» και «διακυβέρνησης των αριθμών»	745
---	-----

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Γεωργία Παναγιωτίδου

Η επίδραση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στην εφηβική ηλικία 767

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πασχάλης Δήμου, Παναγιώτης Σαπίδης

Προσεγγίζοντας τη Μικρασιατική Καταστροφή μέσα από το μουσείο: Μουσειοπαιδαγωγικές Προσεγγίσεις της Ιστορίας στην Έκθεση «Σήκω ψυχή μου» 789

Ευφροσύνη Νάκου

Θα έπρεπε να κάνουμε περισσότερα για να σώσουμε τα πολιτιστικά μνημεία από τη διάβρωση; 800

Θεοχάρης Ράπτης

Συναισθήματα και μουσική παιδαγωγική: ερμηνεύοντας μια αντιφατική σχέση 815

Ιωάννα Τριάντου

Διδακτική της Τέχνης μέσω βιωματικού εργαστηρίου: Η περίπτωση της «Αφαίρεσης» στην Τέχνη 826

Ιωάννης Χρηστάκος, Ιωάννα Τριάντου

«Συνομιλώντας με τα γλυπτά της λίμνης μας»: Μία μεθοδολογική προσέγγιση του πολιτιστικού περιπάτου ως εκπαιδευτικού εργαλείου στο Νηπιαγωγείο 838

Αθηνά Χρόνη

Νέες τεχνολογίες-Πολιτιστική κληρονομιά-Εκπαίδευση: Αξιοποίηση του πολιτισμικού προγράμματος IASIS 851

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ,
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ, ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ**

Ρόζη-Τριανταφυλλιά Αγγελάκη

Διερευνώντας την αφηγηματικότητα κειμένου
και εικόνας στα παιδικά βιβλία γνώσεων 871

Γεωργία Βλαχονικολέα

Το διήγημα «Η κυρία Νίτσα» (1927):
Ο παιδαγωγικός Μιχάλης Καραγάτσης 891

Σταματία Γιαννά

Δύναμη/ εξουσία: παιδαγωγική εξουσία και χειραγώγηση
του έφηβου ήρωα και αναγνώστη στο εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα 913

Σωτήριος Γιαννακούλης

Ευγηρία και Τέχνες: Αμφισβήτηση ή Παραδοχή; 928

Λιουντμίλα Γκολόντναγια

Αξιοποίηση των έργων του Κώστα Κρυστάλλη ως αφορμή
της γνωριμίας των παιδιών με τα λαογραφικά στοιχεία εγγεγραμμένα
στην «Άυλη Πολιτιστική Κληρονομία» 944

Ελένη Δεμερτζή

«Αν σε χάσω... δεν θα χαθώ»: Τρεις ιστορίες
για την εξοικείωση των παιδιών με την απώλεια 954

Καλλιόπη-Ναυσικά Καρδούλια

Σε ποιους απευθύνονται οι αναπαραστάσεις των μουσείων
στα παιδικά εικονοβιβλία; Η περίπτωση του Milo's museum (2016) 970

Άκης Μάντζιος

Η σχέση ανθρώπου-φύσης στη νεοελληνική πεζογραφία
και οι παιδευτικές διαστάσεις της λογοτεχνίας.
Δύο παραδείγματα ανάλυσης: Η. Βενέζη, «Η Χιονάτη της Πάρνηθας»,
Δ. Χατζή, «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου» 992

Μαρία Μήττα

Τα ζώα ως κεντρικοί ήρωες στα ποιήματα
για παιδιά του Χάρη Σακελλαρίου 1009

Βασιλική Νίκα

Η σχολική δανειστική βιβλιοθήκη ως χώρος ανάπτυξης της φιλιαναγνωσίας και των ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) των μαθητών: το παράδειγμα του βου Δημοτικού Σχολείου Μοσχάτου 1021

ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Παναγιώτης Αλεξόπουλος, Γεώργιος Κατσαδώρος

Τα μιμίδια των φιλολόγων: Η περίπτωση ψηφιακής λαϊκής ομάδας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης 1041

Ευηλένα Καρδαμήλα

Προβολή ζητημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από τα διαδικτυακά μιμίδια: η περίπτωση της εξεταστικής περιόδου των φοιτητών 1066

Σωτήριος Κατσούρας

Εκπαιδευτικά εργαλεία εκμάθησης μουσικής στον λαϊκό μουσικό πολιτισμό του 18ου αι.: Η περίπτωση του Κεμαντζέ Ρουμ 1082

Νικόλαος Ε. Μυλωνάκης, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης

Το λαϊκό παραμύθι ως αφηγηματικό και μυθοπλαστικό υλικό. Ο Τρομάρας στο μόνον της ζωής του ταξείδιον 1103

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Γεώργιος Αγγελόπουλος, Ιωάννα Μπακοπούλου, Νικόλαος Αγγελόπουλος

Ενισχύοντας την κατανόηση των μαθητών/τριών: Η περίπτωση των προ-αναγνωστικών στρατηγικών..... 1123

Ζωή Διονυσίου, Πήτερ Δούσκαλης, Μαρία Ζαρκάδα

Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού μέσα από τη μουσική 1136

Αργυρώ Καλαθάρη, Αθανάσιος Αϊδίνης

Γνώσεις, πρακτικές διδασκαλίας και αυτοεκτίμηση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την παραγωγή γραπτών κείμενων 1153

Παναγιώτα Καλάκου, Χρυσή-Αλεξάνδρα Οικονομίδου

Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Δανία:

μελέτη περίπτωσης ο "Παιδόκηπος" 1172

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ευαγγελία Μπέλλου, Ιωάννα Βαρουχάκη, Νικόλαος Μάνεσης

Η οργάνωση, διδασκαλία και αξιολόγηση του μαθήματος της Ιστορίας

στη ΣΤ΄ Δημοτικού. Μια μελέτη περίπτωσης 1187

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ**

Ελένη Γκόγκα, Απόστολος Καραούλας

Η Βήσση Πωγωνίου: Τα εκπαιδευτήρια και το ορθόδοξο

μοναστήρι της Μονής Άβελ, ως εφελτήριο της πολιτισμικής αειφορίας 1207

Άννα Μαρία Καλή, Ίριδα Τσεβρένη

Ψυχογεωγραφικοί περίπατοι στον πανεπιστημιακό χώρο:

αναδεικνύοντας τις χειραφετικές και δημιουργικές πτυχές

της περιπλάνησης στη διαδικασία της

διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής γνώσης 1221

Αλεξάνδρα Λιάπη, Ευαγγελία Λίτσα, Κωνσταντίνα Δημοπούλου

«Όταν το νηπιαγωγείο συνάντησε την κάθετη καλλιέργεια...».

Ένα εκπαιδευτικό σενάριο για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση 1237

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Δρόσος Κωνσταντίνος, Σπυρίδων-Γεώργιος Σούλης

Ομοφυλοφιλία και Αναπηρία:

Τα άτομα «μιλούν» 1257

Ανατολή Ηλιάδου, Μαρία Γκέκα

Διαδρομές γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση:

η επίδραση της εκπαίδευσης στην αλλαγή του ρόλου της γυναίκας 1276

Βασιλική Πλιόγκου, Σοφία Τρομάρα, Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας

Τα δικαιώματα, η ασφάλεια και η προστασία των παιδιών: βία

και παρενόχληση στον ψηφιακό κόσμο- ανισότητες και έμφυλες οπτικές 1292

Ειρήνη Αγλαΐα Ράπτη
Αναπηρία και φύλο στην εκπαίδευση 1316

Δήμητρα Σερακιώτη, Άννα Αγγελίδου
Έμφυλες αναπαραστάσεις ως προς τα επαγγέλματα στα σχολικά
εγχειρίδια της Γλώσσας του Δημοτικού, με χρήση λογισμικού
επεξεργασίας σωμάτων κειμένων 1331

Θεοδώρα Τασούλα, Δημήτριος Κοτσιφάκος
Η αγωγή φύλου στην εκπαίδευση ως παράγοντας διαμόρφωσης
της προσωπικότητας των νέων 1345

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΝΔΗΜΙΑ

**Ελένη Δημοβασιλή, Κωνσταντίνα Τσώλη, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης,
Ελισάβετ Λαζαράκου**
Η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών
Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την εποχή της πανδημίας του COVID-19 1365

Γεώργιος Καδιγιαννόπουλος
Η επίδραση της πανδημίας της Covid 19
στην επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση 1381

Κωνσταντίνος Λάζου
Η επαγγελματική εξουθένωση και η επαγγελματική ικανοποίηση
εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
κατά την περίοδο της πανδημίας 1394

Λεμονιά Λάσκαρη
Προκλήσεις και προβληματισμοί στη διδασκαλία της Χημείας,
σε συνθήκες καραντίνας 1411

Τσαμπίκα-Βασιλεία Παπαβεργή, Χρυσάνθη Σκουμπουρδή
Κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού
για τα μαθηματικά από εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
κατά την περίοδο της πανδημίας 1431

Μαρία Πλέσσα, Δημήτριος Κοτσιφάκος
Μελέτη γνωσιακού και κοινωνικού αντικτύπου από την εφαρμογή της
εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας 1452

**ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Παναγιώτης Αλεξόπουλος, Μαρία Κλαδάκη,
Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης**

Αξιοποίηση γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης
σε παιχνίδια ρόλων επιχειρηματολογικού περιεχομένου
για τη διδακτική της Ιστορίας 1471

Ελένη Μπούκλα, Ευαγγελία Οικονόμου, Βασιλική Καραδήμα

1, 2, 3... άναψε φως! 1493

**Δομηνίκη-Μαρκησία Ρουγγέρη, Μενέλαος Τζιφόπουλος,
Ροβέρτος Φιλιππούσης**

Ψηφιακή αφήγηση στο δημοτικό σχολείο: Διδακτική παρέμβαση
για την ασφαλή πλοήγηση στο Διαδίκτυο! 1514

Θεοδώρα Παπαγεωργίου, Ιωσήφ Φραγκούλης

Ιστοεξερευνώντας τον Καβάφη 1534

Αξιοποίηση γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης σε παιχνίδια ρόλων επιχειρηματολογικού περιεχομένου για τη διδακτική της Ιστορίας

Παναγιώτης Αλεξόπουλος

Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου
premnt22001@aegean.gr

Μαρία Κλαδάκη

Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου
mkladaki@aegean.gr

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου
k.mastrothanasis@aegean.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει τη σχέση των γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης - Τεχνητής Νοημοσύνης και ειδικότερα του ChatGPT με τα ρητορικά παιχνίδια ρόλων, προκειμένου αυτά να αξιοποιηθούν στη διδακτική πρακτική. Πιο συγκεκριμένα, η παιχνιδιοποίηση και τα παιχνίδια ρόλων φαίνεται πως μπορούν να ενισχύσουν την εμπλοκή των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία, παρέχοντάς τους κίνητρα μάθησης. Οι μαθητές/τριες εμπλέκονται συναισθηματικά, καθώς αναβιώνουν μια κοινωνική ή ιστορική συνθήκη σε ένα ασφαλές και ελεγχόμενο περιβάλλον, όπως αυτό της σχολικής τάξης. Ακόμη, τα ρητορικά παιχνίδια ρόλων, ενισχύουν τη δημιουργική, γλωσσική και κριτική ικανότητα των μαθητών/τριών, καθώς ενισχύεται ο επιχειρηματολογικός τους γραμματισμός. Τους τελευταίους μήνες, από τον Νοέμβριο του 2022 η ταχεία εξάπλωση του ChatGPT, ενός γλωσσικού μοντέλου μηχανικής μάθησης, δημιούργησε στην εκπαιδευτική και ακαδημαϊκή κοινότητα αρκετές προσδοκίες αναφορικά με τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει στην εκπαίδευση. Η παρούσα ευρετική μελέτη διερευνά αν μπορεί το ChatGPT να παραγάγει επιχειρηματολογικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων, προκειμένου να αξι-

οποιοθούν διδακτικά σε παιχνίδια ρόλων για το μάθημα της Ιστορίας, καθώς και τις προϋποθέσεις – οδηγίες με τις οποίες μπορεί να προκύψουν τέτοια κείμενα από το εν λόγω «chatbot». Τέλος, στα αποτελέσματα παρουσιάζονται οι συζητήσεις που έγιναν με το ChatGPT, βάσει των οποίων μπορεί να υποστηριχθεί, ότι η εφαρμογή μπορεί να δημιουργήσει επιχειρηματολογικούς – ρητορικούς διαλόγους για παιχνίδια ρόλων, προκειμένου να αξιοποιηθούν παιδαγωγικά στο μάθημα της Ιστορίας.

Λέξεις κλειδιά: παιχνίδια ρόλων, διδασκαλία Ιστορίας, ChatGPT, Τεχνητή Νοημοσύνη, επιχειρηματολογικός γραμματισμός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διδακτική του μαθήματος της Ιστορίας στοχεύει στην ανάπτυξη της ιστορικής και κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών, μέσω της κατανόησης των ιστορικών γεγονότων και των αιτιών τους. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, προκρίνεται η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών (ΝΤ) και των εφαρμογών τους (Kotsira et al., 2021), κάτι που εκφράζεται και στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΙΕΠ, 2023). Πιο αναλυτικά, το μάθημα της Ιστορίας συνδέεται με τον ιστορικό γραμματισμό και την βαθύτερη κατανόηση του ιστορικού γίνεσθαι, όχι την στείρα απομνημόνευση ιστορικών γεγονότων και ημερομηνιών (Τσίβας, 2011; Μονιότ, 1993). Ακόμη, μεταξύ των στόχων του νέου Αναλυτικού Προγράμματος, έμφαση δίνεται και στον επιχειρηματολογικό γραμματισμό των μαθητών/τριών, κάτι που διαχρονικά αποτελεί παιδαγωγικό ζητούμενο, ήδη από την αρχαιότητα (Montanari, 2010).

Ο επιχειρηματολογικός γραμματισμός συνδέεται με δεξιότητες, όπως η κριτική σκέψη και η φαντασία, που αποτελούν πολύτιμο εφόδιο για τη μετέπειτα ζωή των μαθητών/τριών (Gudkova, 2021; Song et al., 2019). Ακόμη, ο επιχειρηματολογικός διάλογος στην τάξη ενισχύει εμπλοκή και την παροχή κινήτρων, με τους μαθητές/τριες να ανταλλάσσουν απόψεις και γνώσεις, κατανοώντας ακόμη και σύνθετες έννοιες και διευρύνοντας τα εκφραστικά τους όρια (Resnick et al., 2015; Vygotsky, 1978). Η ένταξη του επιχειρηματολογικού διαλόγου στην τάξη, μπορεί να γίνει μέσω ποικίλων διαθεματικών δραστηριοτήτων, καθώς και με την αξιοποίηση παιχνιδιών ρόλων.

Στα παιχνίδια ρόλων οι μαθητές/τριες καλούνται να υποκριθούν πρόσωπα ή καταστάσεις σε ένα ελεγχόμενο πλαίσιο αυτοσχεδιασμού (Moreno-Guerrero, 2020), ενώ πρόκειται για μια παιδαγωγική πρακτική της οποίας τα οφέλη έχουν επισημανθεί ήδη από τη δεκαετία του 1970. Πιο αναλυτι-

κά, τα παιχνίδια ρόλων συνδέονται βιβλιογραφικά με τη δημιουργία ενός αλληλεπιδραστικού περιβάλλοντος μάθησης που κινητοποιεί και εμπλέκει τους/τις μαθητές/τριες στην εκπαιδευτική διαδικασία (Kasper & Youn, 2017; Μαστροθανάσης & Κλαδάκη, 2023).

Συνεπώς, κρίνεται ωφέλιμη η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο θα μπορούσε να καλλιεργηθεί τόσο ο ιστορικός όσο και ο επιχειρηματολογικός γραμματισμός των μαθητών/τριών, με παράλληλη αξιοποίηση των εφαρμογών της Τεχνητής Νοημοσύνης, που γνωρίζουν ιδιαίτερη άνθηση, λόγω της ταχείας ανάπτυξης γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης, όπως το ChatGPT, που διατέθηκε στο κοινό τον Νοέμβριο του 2022. Πρόκειται για μοντέλα επεξεργασίας της φυσικής γλώσσας που μπορούν να παράγουν με ταχύτητα κείμενο που προσομοιάζει με εκείνο του ανθρώπου (Choi et al., 2023; Ray, 2023). Επομένως, η παρούσα εργασία στοχεύει στη διερεύνηση των προϋποθέσεων με τις οποίες μπορεί το ChatGPT, το δημοφιλέστερο μοντέλο μηχανικής μάθησης, να παραγάγει διαλόγους ιστορικών προσώπων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, ώστε να αποτελέσουν τη βάση και να αξιοποιηθούν σε παιχνίδια ρόλων στην τάξη.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Η διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας εστιάζει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ιστορικού γραμματισμού στους μαθητές και στις μαθήτριες, στην καλλιέργεια, δηλαδή, ιστορικής σκέψης και συνείδησης, όπως αυτή διαμορφώνεται από την κατανόηση ιστορικών γεγονότων, αιτιών και συνεπειών. Για την επίτευξη των παραπάνω επιδιώξεων, ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού αναπροσαρμόζεται και εκείνος/η αποκτά πλέον έναν καθοδηγητικό και υποστηρικτικό χαρακτήρα. Στη διδακτική της Ιστορίας κεντρική θέση κατέχουν και οι ιστορικές πηγές, χάρτες, ακόμη και εικαστικά έργα που μπορούν να επικουρήσουν τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας και να ενισχύσουν την εμπλοκή των μαθητών/τριών, διεγείροντας το ενδιαφέρον τους (Παληκίδης, 2007).

Προς αυτή την κατεύθυνση, επιστρατεύεται και η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών, στις οποίες, μάλιστα, δίνεται έμφαση στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται, για τη διδακτική του μαθήματος της Ιστορίας, «οι νέες τεχνολογίες αποτελούν βασικό εργαλείο του/της εκπαιδευτικού με τις δυνατότητες και το πλήθος των πληροφοριών που του/της παρέχουν» (ΙΕΠ, 2023). Αυτή η προσπάθεια για αλλαγή στη διδακτική του μα-

θήματος εκκινεί στη χώρα μας από τις αρχές του τρέχοντος αιώνα, καθώς στο επίκεντρο πλέον τίθενται αρχές, όπως η μαθητοκεντρικότητα και η βιωματική, συμμετοχική μάθηση με χρήση εποπτικών και τεχνολογικών μέσων (Κουτσός, 2000; Σολομών, 2000).

Πιο συγκεκριμένα, η παραπάνω μεταστροφή αντανακλά μια ευρύτερη προσπάθεια που εστιάζει όχι μόνο στην καταγραφή γεγονότων, αλλά και στην ανάδειξη των αιτιατικών τους σχέσεων. Από τον περασμένο αιώνα, παρατηρείται μια μετατόπιση του επιστημονικού ιστορικού ενδιαφέροντος από ένα «μακρο – επίπεδο» σε ένα «μικρο – επίπεδο», δηλαδή από τα μεγάλα γεγονότα και τις σημαντικές προσωπικότητες, στο άτομο και στην καθημερινότητά του. Πρόκειται, λοιπόν, για το πέρασμα στη «Νέα Ιστορία», ενώ προς το τέλος του αιώνα έμφαση από την ιστορική επιστήμη δίνεται στο ιδεολογικό υπόβαθρο του ιστορικού γίνεσθαι. Οι παραπάνω αλλαγές που συντελέστηκαν κατά τον 20^ο αιώνα επέφεραν μια αναθεώρηση και του τρόπου με τον οποίο διδάσκεται στο σχολείο η Ιστορία. Οι μαθητές/τριες παύουν να θεωρούνται παθητικοί δέκτες και η ενθάρρυνση της στείρας απομνημόνευσης γεγονότων και ημερομηνιών δίνει τη θέση της σε μια ερευνητική προσέγγιση, στην αναζήτηση της γνώσης και στη διεξαγωγή προσωπικών, κριτικών συμπερασμάτων που αναδεικνύουν τις αιτιατικές σχέσεις των γεγονότων. Γι' αυτό, προάγεται στα προγράμματα σπουδών η ανάπτυξη ιστορικής κριτικής σκέψης, με την επιστράτευση του διαιολόγου, ερευνητικών διαθεματικών εργασιών και πολυμεσικού εποπτικού υλικού (Κόκκινος, 1998; Μονιότ, 1993; Τσίβας, 2011).

Τα τελευταία χρόνια, η ραγδαία ανάπτυξη των ΝΤ μετασχηματίζει την εκπαίδευση και προσφέρει και στη διδακτική του μαθήματος της Ιστορίας σημαντικές δυνατότητες και εργαλεία που μπορούν να υπηρετήσουν τους νέους σκοπούς του μαθήματος. Ειδικότερα, η αξιοποίηση των ΝΤ κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, καθώς παρέχεται ένα πιο ελκυστικό μαθησιακό περιβάλλον με περισσότερα ερεθίσματα που παρέχει κίνητρα μάθησης, ενώ προσφέρεται στους/στις μαθητές/τριες μια σαφής εικόνα του εκάστοτε ιστορικού γίνεσθαι, μέσω προσομοιώσεων αντικειμένων και χώρων. Με τον τρόπο αυτό, διεγείρεται η φαντασία των μαθητών/τριών, ενώ αυξάνεται και η εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εικονικές επισκέψεις, επί παραδείγματι, σε μουσεία ή ιστορικούς χώρους, μετατρέπουν την κειμενική πληροφορία του βιβλίου σε βίωμα. Συνεπώς, οι μαθητές/τριες μαθαίνουν και κατανοούν ευκολότερα, εξοικονομούν χρόνο και διαμορφώνουν μια δική τους άποψη για τα όσα πραγματεύεται, κάθε φορά, το μάθημα (Τζόκας, 2002; Tzima et al., 2019). Οι παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαι-

ώνονται σε πλήθος ερευνών. Ενδεικτικά, σε έρευνα των Tzima et al. (2019), αναφορικά με τις απόψεις εκπαιδευτικών για την Επαυξημένη Πραγματικότητα και τις εφαρμογές της, σημαντικό ποσοστό (25%) ανέφερε πως αξιοποιεί τρισδιάστατα μοντέλα επαυξημένης πραγματικότητας για το μάθημα της Ιστορίας. Ανάλογες διαπιστώσεις για τον θετικό αντίκτυπο των ΝΤ στη διδακτική της Ιστορίας ανιχνεύονται και στην έρευνα των Bereczki & Kárpáti (2021). Πιο συγκεκριμένα, διερευνώντας τις απόψεις εκπαιδευτικών για την εμπλοκή των ΝΤ σε διάφορα διδακτικά αντικείμενα, υπογραμμίστηκε η συνεισφορά τους στο μάθημα της Ιστορίας, ενώ οι ΝΤ συνδέθηκαν με την ανάπτυξη κριτικής ιστορικής σκέψης. Σε αντίστοιχη έρευνα των Backfisch et al. (2021), διαπιστώθηκε από μαρτυρίες εκπαιδευτικών, πως η εμπλοκή των ΝΤ στο μάθημα της Ιστορίας, αύξησε την εμπλοκή, την αυτονομία και την κριτική και συνθετική ικανότητα των μαθητών/τριών.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εκτός από την προαναφερθείσα εστίαση στον ιστορικό γραμματισμό, το Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΙΕΠ, 2023) διαπνέεται και από την επιδίωξη για ανάπτυξη του επιχειρηματολογικού γραμματισμού. Η διδακτική της επιχειρηματολογίας ανάγεται από την αρχαιότητα, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα του Πλάτωνα, ο οποίος φαίνεται πως για τον σκοπό αυτό αξιοποιούσε το έργο του, *Αντιλογία*. Αντίστοιχα, ο Πρωταγόρας έκανε λόγο για τους *δισσοούς λόγους*, δύο αντίθετες απόψεις, με τη μία εκ των δύο πιο ισχυρή έναντι της άλλης. Σύμφωνα με τα όσα υποστήριζε, ο ρήτορας καλείται να ενισχύσει με τέτοιο τρόπο την πιο αδύναμη, ώστε να την εξισώσει με την ισχυρότερη (Montanari, 2010).

Η ένταξη, λοιπόν, του επιχειρηματολογικού διαλόγου στην εκπαίδευση είναι ένα διαχρονικό ζητούμενο, το οποίο μάλιστα εντείνεται τελευταία, προκειμένου να επιτευχθεί ο εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης και να ενισχυθεί η κριτική σκέψη και η φαντασία των μαθητών/τριών. Άλλωστε, η διατύπωση επιχειρηματολογικού λόγου αποτελεί μια δεξιότητα που εάν καλλιεργηθεί ήδη από το σχολείο, θα ακολουθήσει τους/τις μαθητές/τριες σε όλη τη διάρκεια της μετέπειτα μαθητικής, αλλά και ενήλικης ζωής τους, καθώς η διατύπωση πειστικού λόγου διαπερνά όλες τις κοινωνικές μας αλληλεπιδράσεις (Gudkova, 2021; Νοτοπούλου, 2022; Παναγιώτου & Κυνηγός, 2019; Song et al., 2019).

Εξάλλου, η ένταξη του επιχειρηματολογικού διαλόγου στη σχολική τάξη αυξάνει την εμπλοκή των μαθητών/τριών, καθώς και την παροχή κινή-

των μάθησης (Resnick et al., 2015). Οι μαθητές/τριες ανακαλούν προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, ανταλλάσσουν συζητήσεις, εμπλουτίζουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους και οξύνουν την κριτική τους σκέψη. Με τον τρόπο αυτό, κατανοούν καλύτερα επιστημονικούς όρους και αναπτύσσουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες. Συνεπώς, ενθαρρύνεται η αναζήτηση πρακτικών που εντάσσουν τον επιχειρηματολογικό διάλογο στη σχολική τάξη. Σε αυτό το αίτημα μπορεί να απαντήσει η διεξαγωγή αγώνων λόγου, αλλά και λοιπών διαθεματικών δραστηριοτήτων που διαπλέκουν, επί παραδείγματι, τον διάλογο με την τέχνη, μέσα από δημιουργικά παιχνίδια ρόλων και μορφές εφαρμοσμένου θεάτρου στην εκπαίδευση που αξιοποιούν την τεχνολογία (Egglezou, 2020; Εγγλέζου, 2019; Κλαδάκη & Μαστροθανάσης, 2023; Παναγιώτου & Κυνηγός, 2022; Malloy et al., 2020; Walker & Kettler, 2020; Majidi et al., 2021; Song et al., 2019; Chen et al., 2016).

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΡΟΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Παιχνίδι ρόλων καλείται η συνθήκη κατά την οποία το άτομο καλείται να υποδυθεί έναν ρόλο ή να υποκριθεί μια δραστηριότητα εντός ενός καθορισμένου πλαισίου (Μαστροθανάσης & Κλαδάκη, 2023). Όπως επισημαίνουν οι Moreno-Guerrero (2020), πρόκειται για μια εκπαιδευτική μέθοδο στην οποία οι μαθητές/τριες υποδύονται έναν ρόλο και αυτοσχεδιάζουν, έχοντας όμως ένα ορισμένο πλαίσιο με κατευθυντήριες οδηγίες, με στόχο να αποδώσουν μια συνθήκη με τον μεγαλύτερο δυνατό ρεαλισμό. Σύμφωνα με τους οι Moreno-Guerrero (2020), ήδη από τη δεκαετία του 1970 έχουν υπογραμμιστεί ερευνητικά τα παιδαγωγικά οφέλη αυτής της πρακτικής, καθώς η παιχνιδιοποίηση και ειδικότερα το παιχνίδι ρόλων ανάγεται σε μια εξαιρετικά αποτελεσματική πρακτική για την εμπλοκή των μαθητών/τριών και την παροχή κινήτρων μάθησης. Πράγματι, οι μαθητές/τριες έχουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν και να βιώσουν διαφορετικές συμπεριφορές εντός ενός ελεγχόμενου, ασφαλούς και διαδραστικού - αλληλεπιδραστικού περιβάλλοντος μάθησης (Kasper & Youn, 2017). Μάλιστα, πρόκειται για μια πρακτική που μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε βαθμίδα εκπαίδευσης, ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν και ποικίλα υλικά και μέσα, μεταξύ των οποίων σημαντική αναδεικνύεται η συμβολή των ΝΤ, ακόμη και μέσω της προβολής ενός εκπαιδευτικού βίντεο.

Τα παιχνίδια ρόλων απαντούν στην ανάγκη για ενεργότερη εμπλοκή των μαθητών/τριών, με τρόπο ελεγχόμενο από τον/την εκπαιδευτικό (Moreno-Guerrero, 2020). Όπως έδειξε έρευνα των Moreno-Guerrero (2020) σε 138

μαθητές - φοιτητές, φάνηκε πως το παιχνίδι ρόλων μπορεί να συντελέσει στη διαμόρφωση θετικής στάσης για το εκάστοτε μάθημα, παρέχοντας κίνητρα, κινητοποιώντας το ενδιαφέρον, τη συνεργασία, τη δημιουργικότητα και την αυτονομία, με την πειραματική ομάδα να παρουσιάζει σχετικά υψηλότερες επιδόσεις από την ομάδα ελέγχου της έρευνας.

Αντίστοιχα, οι Grande-de-Prado et al. (2020), επισημαίνουν πως η συμβολή των παιχνιδιών ρόλων στην εκπαίδευση είναι σημαίνουσα. Προχωρώντας σε βιβλιογραφική ανασκόπηση με έμφαση στη χώρα της Ισπανίας, διαπίστωσαν πως παρά τον αυξημένο αριθμό δημοσιεύσεων για το θέμα, φαίνεται πως αυτές δε γνωρίζουν ιδιαίτερη απήχηση, μια διαπίστωση που θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα πως ενώ υπάρχει ερευνητικό ενδιαφέρον για τα παιχνίδια ρόλων, η έρευνα δεν έχει χαρτογραφήσει πλήρως τις δυνατότητες που μπορούν αυτά να προσφέρουν στην εκπαίδευση.

Παράλληλα, οι Nasr-Esfahani et al. (2019) διερεύνησαν τη συμβολή τους στην εκπαίδευση φοιτητών νοσηλευτικής (N=70), θεωρώντας ως κύριο πλεονέκτημα της εν λόγω μεθόδου, το γεγονός ότι υποχρεώνει τους μαθητές/τριες, να σκεφτούν για και σαν εκείνους/ες των οποίων τον ρόλο ενσαρκώνουν. Η αξιοποίηση του θεάτρου και των θεατρικών διαλόγων προωθεί την καλύτερη κατανόηση των μαθητών/τριών (Mastrothanasis et al., 2023; Mastrothanasis & Kladaki, 2020), ενθαρρύνει την αξιοποίησή τους και στο μάθημα της Ιστορίας, που απαιτεί τη μύηση των μαθητών/τριών στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό ιστορικό πλαίσιο, αλλά και την κατανόηση των ενεργειών και των αιτιών βάσει των οποίων κινούνται τα ιστορικά πρόσωπα. Συνεπώς, οι μαθητές/τριες μαθαίνουν ενώ διασκεδάζουν (Rojani & Rocco, 2020; Sun et al., 2022). Πράγματι, η προαναφερθείσα έρευνα των Nasr-Esfahani et al. (2019) κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι όταν αξιοποιούνται τα παιχνίδια ρόλων, μπορεί να βελτιωθεί η αποδοτικότητα των φοιτητών/τριών και να αποκτήσουν βελτιωμένες γνωστικές δεξιότητες. Σε αντίστοιχες διαπιστώσεις καταλήγουν και άλλες έρευνες για τη σύνδεση των παιχνιδιών ρόλων – προσομοιώσεων και της ιατρικής εκπαίδευσης, όπως αυτή των Okada et al. (2023). Ακόμη, η αξιοποίηση των παιχνιδιών ρόλων, μπορεί να συμβάλει και στην κατανόηση σύνθετων εννοιών από τους μαθητές/τριες, όπως είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη [TN] και η μηχανική μάθηση, βάσει έρευνας των Henry et al. (2021) σε 82 μαθητές ηλικιών μεταξύ 10-14 ετών.

Σε βιβλιογραφική επισκόπηση του πεδίου, ο Prager (2019) σημειώνει πως, σύμφωνα με ποιοτικές, αλλά και ποσοτικές έρευνες, η παιχνιδιοποίηση στην εκπαίδευση παρέχει κίνητρα και οδηγεί σε υψηλότερες επιδόσεις. Ειδικότερα, τα παιχνίδια ρόλων, όπως συμπεραίνει, οδηγούν σε ανάπτυξη

των δεξιοτήτων συνεργασίας και επικοινωνίας των μαθητών/τριών. Αναφορικά με τη βελτίωση των επιδόσεων, έρευνα σε φοιτητές της Χιλής (Barrera et al., 2020) ανέδειξε βαθμολογική άνοδο σε όσους/ες είχαν συμμετάσχει σε παιχνίδια ρόλων – προσομοιώσεις, ενώ ερευνητικά έχουν συνδεθεί και με ενθαρρυντικά αποτελέσματα για την εκμάθηση ξένων γλωσσών (Irkinovich, 2022), αλλά και σε μαθητές/τριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Asrowi et al., 2019; McGahee et al., 2021) ή και αναπηρίες, όπως μαθητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος, οι οποίοι παρουσιάζουν δυσκολίες στις κοινωνικές τους δεξιότητες (Lee, 2020; Drossinou-Korea & Alexopoulos, 2022). Ακόμη, επισημαίνεται η ευελιξία τους, καθώς μπορούν να αξιοποιηθούν και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Tiedemann & Simmenroth, 2021).

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Ο όρος «γλωσσικά μοντέλα μηχανικής μάθησης» αναφέρεται σε συστήματα τα οποία δύνανται να κατανοήσουν και να συντάξουν κείμενο, αναλύοντας τις γλωσσικές δομές και επικοινωνώντας με τους/τις χρήστες/τριες με τρόπο που προσομοιάζει με εκείνον του ανθρώπου. Επί της ουσίας, η αλληλεπίδραση αυτή επιτυγχάνεται με τη χρήση μιας βάσης δεδομένων «εκπαίδευσης», στην οποία στηρίζονται για να παραγάγουν «ανθρωποφανές» κείμενο (Mackenzie, 2017; Whittaker et al., 2018). Ως εκ τούτου, τα γλωσσικά μοντέλα μηχανικής μάθησης εντάσσονται στις εφαρμογές της «Τεχνητής Νοημοσύνης», όρος που αντανακλά την προσομοίωση ανθρώπινων συμπεριφορών από τις μηχανές.

Το πιο δημοφιλές τέτοιο μοντέλο είναι το ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer), το οποίο διατέθηκε σε ευρεία κυκλοφορία τον Νοέμβριο του 2022 και έκτοτε έχει προκαλέσει το παγκόσμιο ερευνητικό και τεχνολογικό ενδιαφέρον, αριθμώντας εκατομμύρια χρήστες. Βασικό πλεονέκτημα του μοντέλου είναι η ικανότητά του να παράγει ταχέως αληθοφανή κείμενα κατά τις συνομιλίες του με χρήστες/τριες. Η εν λόγω εφαρμογή αποτελεί, επί της ουσίας, ένα «chatbot» που αναπτύχθηκε από την εταιρεία «OpenAI» και παρουσιάζει πλήθος δυνατοτήτων, καθώς αντλεί από μια τεράστια βάση δεδομένων, κάτι που της επιτρέπει να δίνει αληθοφανείς απαντήσεις, να αντιλαμβάνεται τις γλωσσικές «αποχρώσεις», αλλά και να προσαρμόζεται γλωσσικά στις απαιτήσεις των χρηστών/τριών (Choi et al., 2023; Ray, 2023). Μεταξύ των δυνατοτήτων του, φαίνεται πως το ChatGPT μπορεί να παράγει επιχειρηματολογικό λόγο, διαπίστωση που ενθαρρύνει την αξι-

οποίησή του στην εκπαίδευση. Ειδικότερα, όπως επισημαίνεται βιβλιογραφικά, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την όξυνση των κριτικών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών μέσω της διατύπωσης ερωτήσεων – απαντήσεων, στο πλαίσιο ενός διαλόγου με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο (Fauzi et al., 2023; Baidoo-Anu & Owusu-Ansah, 2023; Kasneci et al., 2023). Η ικανότητα των γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης να παράγουν πειστικό και αληθοφανές κείμενο, διαπιστώθηκε και στην έρευνα των Shi et al. (2020), στην οποία 790 υποκείμενα κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ ανθρώπινου λόγου και λόγου παραγόμενου από «chatbot» - δίχως να γνωρίζουν την προέλευση κάθε κειμένου. Όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα, τα υποκείμενα της έρευνας έδειξαν ευνοϊκότερη διάθεση προς τα κείμενα που είχαν συνταχθεί από «chatbot». Σύμφωνα με τους Rahman & Watanobe (2023), το ChatGPT μπορεί να προσφέρει πολλά στην εκπαίδευση σε τομείς, όπως η εξατομίκευση, η παραγωγή αλληλεπιδραστικών συζητήσεων, η αξιολόγηση, η προετοιμασία μαθητών-καθηγητών, αλλά και η κατανόηση εννοιών.

Ωστόσο, παρά τα παραπάνω υποσχόμενα δυναμικά οφέλη των γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης και ειδικότερα του ChatGPT, η βιβλιογραφία επισημαίνει και ορισμένες αδυναμίες του μοντέλου. Πιο αναλυτικά, φαίνεται πως σε συζητήσεις, το ChatGPT δυσκολευόταν να διατηρήσει τη συνοχή σε μια συζήτηση και να εμβαθύνει στο ουσιαστικό έναντι του επουσιώδους. Αν και παράγει αληθοφανείς συζητήσεις με υψηλή, μάλιστα, ταχύτητα, φαίνεται πως συχνά αυτές εμπεριέχουν και λανθασμένες πληροφορίες, μια διαπίστωση που δεν εκπλήσσει, δεδομένου ότι αντλεί από μια τεράστια, αλλά σαφώς ορισμένη βάση δεδομένων και δεν αναζητά στο διαδίκτυο. Η παραπάνω αδυναμία, θα μπορούσε, εάν παραγνωριστεί, να αποφέρει αρκετούς κινδύνους σε τομείς όπως η ιατρική και η εκπαίδευση (Choi et al., 2023; Tlili et al., 2023; Gravel et al., 2023).

ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η σκοπιμότητα της παρούσας εργασίας εστιάζει στη διερεύνηση της δυνατότητας των γλωσσικών μοντέλων και συγκεκριμένα του ChatGPT να παράγει θεατρικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, προκειμένου να μπορούν να αξιοποιηθούν σε παιχνίδια ρόλων στη διδακτική πρακτική του μαθήματος της Ιστορίας. Ως εκ τούτου, η εργασία διερευνά (1) αν το ChatGPT μπορεί να παραγάγει υποθετικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, (2) αν οι διάλογοι αυτοί μπορούν να έχουν ιστορική ακρίβεια, καθώς και (3) ποιες

είναι προϋποθέσεις – γλωσσικές κατευθύνσεις με τις οποίες μπορεί να επιτευχθεί ένα τέτοιο εγχείρημα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την επίτευξη των σκοπών της παρούσας ευρετικής έρευνας (heuristic research), σκοπός της οποίας είναι η εστίαση στην προσωπική εμπειρία του ερευνητή, αναζητήθηκαν οι τρόποι και οι διατυπώσεις μέσω των οποίων μπορεί το ChatGPT να δημιουργήσει υποθετικούς θεατρικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, προκειμένου να αξιοποιηθούν παιδαγωγικά σε παιχνίδια ρόλων. Επιλέχθηκε το ChatGPT (Free Research Preview – ChatGPT September 25 Version), καθώς είναι ελεύθερο για πρόσβαση και συνεπώς μπορεί να αξιοποιηθεί ευρέως από εκπαιδευτικούς. Ακόμη, πρόκειται για τη δημοφιλέστερη εφαρμογή μηχανικής μάθησης, η οποία – ήδη από την εμφάνισή της, τον Νοέμβριο του 2022 – προσέλκυσε εκατομμύρια χρήστες/τριες και αναθέρμανε το παγκόσμιο ερευνητικό και τεχνολογικό ενδιαφέρον για τις εφαρμογές της TN (Ray, 2023). Προϋπόθεση για την επίτευξη του εν λόγω εγχειρήματος, ορίστηκε από την ερευνητική ομάδα να θεωρούνται επιτυχείς όσες απαντήσεις του ChatGPT: (1) δημιουργούν υποθετικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων, διαλόγους δηλαδή στους οποίους συζητούν ιστορικά πρόσωπα, (2) έχουν επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, δηλαδή τα ιστορικά πρόσωπα παραθέτουν κατά τη συζήτησή τους επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα για τις θέσεις τους και (3) περιέχουν θέσεις που έχουν ιστορική ακρίβεια.

Για τον σκοπό αυτό, επιλέχθηκε σκόπιμο να επιλεγεί στην παρούσα μελέτη περίπτωση των διαλόγων με το ChatGPT η ιστορική περίοδος του Δικομματισμού στην Ελλάδα, όπως αυτή αποτυπώνεται από το σχολικό βιβλίο της Ιστορίας Προσανατολισμού της Γ' Λυκείου και συγκεκριμένα από τη σύγκρουση των θέσεων ανάμεσα στον Χαρίλαο Τρικούπη και στον Θεόδωρο Δηλιγιάννη. Η επιλογή της εν λόγω περιόδου και συγκεκριμένα των δύο προαναφερθέντων ιστορικών προσώπων θεωρήθηκε πρόσφορη, καθώς πρόκειται για δύο πρόσωπα με εξαιρετικά αντιτιθέμενες απόψεις και θέσεις, τις οποίες καλούνται οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν και να αντιπαραβάλουν. Τόσο ο Τρικούπης όσο και ο Δηλιγιάννης εναλλάσσονταν στην εξουσία, με τον πρώτο να υποστηρίζει τον εκσυγχρονισμό, ακόμη και με φορολογικές επιβαρύνσεις, και τον δεύτερο την κοινωνική δικαιοσύνη και τη μείωση των φόρων (Μαργαρίτης κ.ά., 2023).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Σε μια πρώτη δοκιμή, ζητήθηκε από το ChatGPT να συντάξει έναν υποθετικό διάλογο με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο ανάμεσα στον Τρικούπη και στον Δηλιγιάννη (Πίνακας 1). Όπως φάνηκε, το ChatGPT ανταποκρίθηκε με επιτυχία στο αίτημα της δημιουργίας υποθετικών θεατρικών διαλόγων, δίνοντας μάλιστα και παρενθετικές σκηνοθετικές οδηγίες. Ωστόσο, η πρωταρχική διατύπωση δε θεωρήθηκε επιτυχής, καθώς το περιεχόμενο των διαλόγων αγνοούσε τις πραγματικές ιδιότητες των δύο ιστορικών προσώπων, καθώς και το ιστορικό συγκείμενο της εποχής.

Πίνακας 1. Η πρώτη απόπειρα παραγωγής επιχειρηματολογικού θεατρικού διαλόγου

Χρήστης/τρια	ChatGPT
Δημιούργησε έναν υποθετικό επιχειρηματολογικό διάλογο ανάμεσα στον Τρικούπη και στον Δηλιγιάννη.	<p>Τρικούπης: (Καθίστε στο γραφείο του Δηλιγιάννη) Καλημέρα, κύριε Δηλιγιάννη. Θέλω να συζητήσουμε μια ιδέα που έχω για ένα νέο επιχειρηματικό εγχείρημα.</p> <p>Δηλιγιάννης: Καλημέρα, κύριε Τρικούπη. Φυσικά, είμαι ανοιχτός σε νέες ιδέες. Τι έχετε στο μυαλό σας;</p> <p>Τρικούπης: Σκεφτόμουν να δημιουργήσουμε μια πλατφόρμα διαλόγου και ανταλλαγής γνώσεων για επαγγελματίες από διάφορους τομείς. Κάτι σαν ένα ειδικό δίκτυο, όπου οι άνθρωποι μπορούν να συζητούν ιδέες και να μοιράζονται εμπειρίες. [...]</p>

Ακολούθησε μια δεύτερη προσπάθεια διατύπωσης του αιτήματος από την ερευνητική ομάδα, κατά την οποία τέθηκαν τα πλήρη ονοματεπώνυμα των δύο προσώπων, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί τυχόν σύγχυση από τη μηχανή σχετικά με την ιδιότητα και την ταυτότητά τους. Παρ' όλα αυτά, το ChatGPT, αν και αξιοποίησε τη δοθείσα πληροφορία, δε φάνηκε να προσαρμόζει την απάντησή του στην ιστορική πραγματικότητα. Θετικά, όμως, αξιολογήθηκε, ότι συνέχισε με επιτυχία να παράγει θεατρικούς διαλόγους (Πίνακας 2). Συνεπώς, φάνηκε πως το ChatGPT μπορεί με μια σχετικά απλή και τυχαία διατύπωση να παραγάγει υποθετικούς διαλόγους προσώ-

πων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, απαντώντας με καταφατικό τρόπο στα δύο εκ των τριών ερευνητικών ερωτημάτων της παρούσας εργασίας. Ωστόσο, οι διάλογοι αυτοί δεν κρίθηκαν ιστορικά ακριβείς και γι' αυτό η έρευνα και η δοκιμές συνεχίστηκαν.

Πίνακας 2. Η δεύτερη απόπειρα παραγωγής επιχειρηματολογικού θεατρικού διαλόγου

Χρήστης/τρια	ChatGPT
<p>Δημιούργησε έναν υποθετικό επιχειρηματολογικό διάλογο ανάμεσα στον Χαρίλαο Τρικούπη και στον Θεόδωρο Δηλιγιάννη.</p>	<p>Χαρίλαος Τρικούπης: (Καθίστε στο γραφείο του Θεόδωρου Δηλιγιάννη) Καλημέρα, κύριε Δηλιγιάννη. Θέλω να συζητήσουμε μια νέα επιχειρηματική ιδέα που έχω στο μυαλό μου.</p> <p>Θεόδωρος Δηλιγιάννης: Καλημέρα, κύριε Τρικούπη. Είμαι ανοιχτός σε νέες ιδέες. Τι έχετε στο μυαλό σας;</p> <p>Χαρίλαος Τρικούπης: Σκέφτομαι να δημιουργήσουμε μια νέα εταιρεία που θα ειδικεύεται στην παραγωγή βιώσιμων εναλλακτικών καυσίμων. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη για πιο φιλικές προς το περιβάλλον ενέργειες στον τομέα των καυσίμων. [...]</p>

Κατόπιν, σε μια τρίτη προσπάθεια διατύπωσης, επιχειρήθηκε το αίτημα να συνοδευτεί και με μια ιστορική πληροφορία, την τοποθέτηση, δηλαδή, του υποθετικού διαλόγου στο ζητούμενο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο. Ειδικότερα, ζητήθηκε ο διάλογος να λαμβάνει χώρα κατά την περίοδο του Δικομματισμού στην Ελλάδα. Και αυτή τη φορά, όμως, το ChatGPT, αν και αξιοποίησε την κατεύθυνση που δόθηκε, φάνηκε να μην συνομιλεί με τη δέουσα ιστορική συνθήκη. Μάλιστα, φάνηκε να επινοεί ιστορικά γεγονότα και πληροφορίες, δημιουργώντας – «κατασκευάζοντας» το «Προοδευτικό Κόμμα» και τον «Εθνικό Συνασπισμό». Χαρακτηριστικό της διάθεσης του ChatGPT να επινοεί πληροφορίες όταν δε διαθέτει επαρκή στοιχεία προκειμένου να απαντήσει και μόνο στο εκάστοτε αίτημα του/της χρήστη/τριας, αποτελεί το γεγονός, πως κατά την εξέλιξη του επινοημένου διαλόγου, τα δύο πρόσωπα κατάληξαν να σχεδιάζουν πολιτική συνεργασία και «ένωση δυνάμεων για το καλό της Ελλάδας». Συνεπώς, και η παραπάνω διατύπωση κρίθηκε ανεπιτυχής. Μάλιστα, φάνηκε πως η προσπάθεια να τεθεί μια ιστο-

ρική κατεύθυνση κατά τη διατύπωση του αιτήματος οδήγησε το ChatGPT όχι μόνο να επινοήσει λανθασμένες και ανακριβείς πληροφορίες και να παραγάγει διαλόγους κενούς από επιχειρηματολογικό περιεχόμενο, κάτι που αποτέλεσε κεκτημένο των προηγούμενων διατυπώσεων (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Η τρίτη απόπειρα παραγωγής επιχειρηματολογικού θεατρικού διαλόγου

Χρήστης/τρια	ChatGPT
Δημιούργησε έναν υποθετικό επιχειρηματολογικό διάλογο ανάμεσα στον Χαρίλαο Τρικούπη και στον Θεόδωρο Δηλιγιάννη κατά την περίοδο του δικομματισμού στην Ελλάδα.	Χαρίλαος Τρικούπης: (Συναντιούνται σε ένα καφέ στην Αθήνα) Καλημέρα, κύριε Δηλιγιάννη. Τι νέα ανά τους δικομματικούς μας κόλπους; Θεόδωρος Δηλιγιάννης: Καλημέρα, κύριε Τρικούπη. Είναι ακόμα έντονος ο δικομματισμός στην πολιτική μας σκηνή. Ο λαός διχάζεται, και η πολιτική συνομοσπονδία ανάμεσα στο Προοδευτικό Κόμμα και τον Εθνικό Συνασπισμό φαίνεται να είναι ένα μονόδρομος. Πρέπει να κάνουμε κάτι για να ξεπεράσουμε αυτήν την κατάσταση. [...] Θεόδωρος Δηλιγιάννης: Έχω σκεφτεί κάποιες ιδέες. Τι θα λέγατε για μια ενιαία πολιτική προσέγγιση που θα επικεντρώνεται στα κοινά μας συμφέροντα, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η ανεργία και η εκπαίδευση; [...]

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω ανεπιτυχείς προσπάθειες, επιχειρήθηκε να δοθούν αναλυτικά οι ιστορικές πληροφορίες από τον/την χρήστη/τρια στο ChatGPT και κατόπιν να ζητηθεί να τις μετουσιώσει σε έναν υποθετικό διάλογο με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο. Για τον σκοπό αυτό, αντιγράφηκε και δόθηκε το πλήρες σχετικό κείμενο από το σχολικό βιβλίο στο ChatGPT και έπειτα, ζητήθηκε να παραγάγει επιχειρηματολογικούς διαλόγους. Πράγματι, η εν λόγω προσπάθεια ολοκληρώθηκε με επιτυχία. Το ChatGPT αξιοποίησε τις ιστορικές πληροφορίες που του δόθηκαν, βρισκόμενο μάλιστα και σε συμφωνία με το σχολικό βιβλίο. Όμως, φάνηκε από τους παραχθέντες διαλόγους, ότι τα δύο πρόσωπα βρίσκονταν μάλλον σε σύμπτωση θέσεων, παρά σε επιχειρηματολογική αντιλογία (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Η τέταρτη απόπειρα παραγωγής επιχειρηματολογικού θεατρικού διαλόγου

Χρήστης/τρια	ChatGPT
<p>Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε: συγκρότηση κράτους δικαίου, εξορθολογισμό της διοίκησης, κυρίως με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να περιοριστεί η ευνοιοκρατία. [...]</p> <p>Δημιούργησε έναν υποθετικό διάλογο υποθετικό επιχειρηματολογικό διάλογο Τρικούπη και Δηλιγιάννη</p>	<p>Τρικούπης: (Συναντιούνται σε ένα καφενείο, κρατώντας τον καφέ τους) Καλημέρα, κύριε Δηλιγιάννη. Είναι ενδιαφέρον το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού που παρουσίασε το τρικουπικό κόμμα το 1875. Κοιτάζοντας πίσω, τι πιστεύετε ότι ήταν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτής της προσέγγισης;</p> <p>Δηλιγιάννης: Καλημέρα, κύριε Τρικούπη. Είναι αλήθεια ότι το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του τρικουπικού κόμματος είχε φιλόδοξους στόχους για την εποχή του. Ένα από τα πλεονεκτήματα ήταν η προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα κράτος δικαίου, με κανόνες που θα διέπουν τη λειτουργία της κρατικής εξουσίας. Αυτό προσπαθούσε να εξασφαλίσει τη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη.</p> <p>Τρικούπης: Συμφωνώ, η δημιουργία ενός κράτους δικαίου είναι θεμελιώδης για την επιτυχή διακυβέρνηση. Αλλά υπήρξαν και μειονεκτήματα, όπως η υπερβολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού και η πτώχευση του κράτους το 1893. [...]</p>

Για την αντιμετώπιση της παραπάνω αστοχίας, διατυπώθηκε εκ νέου το αίτημα, δίνοντας έμφαση κατά τη διατύπωση στην επιχειρηματολογική τους διαφωνία. Όπως φάνηκε, η πέμπτη προσπάθεια κρίθηκε πλήρως επιτυχής (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Η επιτυχής απόπειρα παραγωγής επιχειρηματολογικού θεατρικού διαλόγου

Χρήστης/τρια	ChatGPT
Δημιούργησε έναν υποθετικό διάλογο υποθετικό διάλογο Τρικούπη και Δηλιγιάννη στον οποίο διαφωνούν για την πολιτική και το πρόγραμμά τους.	<p>Τρικούπης: (Καθίστε σε ένα καφενείο, κρατώντας τον καφέ του) Καλημέρα, κύριε Δηλιγιάννη. Έχω σκεφτεί πολύ την πολιτική μας προσέγγιση και πιστεύω ότι η μεγαλύτερη προτεραιότητά μας πρέπει να είναι ο εκσυγχρονισμός της χώρας μας. Θα πρέπει να επενδύσουμε στο κράτος δικαίου, να εξορθολογήσουμε τη διοίκηση, και να ενισχύσουμε τη γεωργία και την υποδομή, κυρίως το συγκοινωνιακό δίκτυο.</p> <p>Δηλιγιάννης: Καλημέρα, κύριε Τρικούπη. Δεν μπορώ να συμφωνήσω πλήρως με την προσέγγισή σας. Πιστεύω ότι η βασική μας αποστολή πρέπει να είναι η προστασία των πιο ευάλωτων μελών της κοινωνίας. Ο εκσυγχρονισμός είναι σημαντικός, αλλά πρέπει να προστατεύσουμε τα δικαιώματα των ανθρώπων και να μειώσουμε τη φορολόγηση.</p> <p>Τρικούπης: Κατανοώ την ανησυχία σας για τη φορολόγηση, αλλά πιστεύω ότι ο εκσυγχρονισμός είναι ο μόνος τρόπος να εξασφαλίσουμε την μελλοντική ευημερία της χώρας μας. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε την ευνοιοκρατία και να δημιουργήσουμε ένα αποτελεσματικό κράτος. [...]</p>

Ύστερα από την αρχική επιτυχή έκβαση, επιχειρήθηκε να ελεγχθούν για δεύτερη φορά τα αποτελέσματα, σε μια πλήρως νέα συζήτηση με το ChatGPT. Τα αποτελέσματα επαναλήφθηκαν με την ίδια επιτυχία. Σε μια τρίτη προσπάθεια ελέγχου των αποτελεσμάτων, δόθηκε διαφορετική ιστορική περίοδος, πρόσωπα και πληροφορίες, με τη μηχανή να ανταποκρίνεται με την ίδια επιτυχία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Όπως προέκυψε από τις δοκιμές που επιχειρήθηκαν, το ChatGPT (Free Research Preview – ChatGPT September 25 Version) μπορεί να παραγάγει υποθετικούς επιχειρηματολογικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων με ιστορική ακρίβεια. Αναφορικά με τις προϋποθέσεις – γλωσσικές κατευ-

θύνσεις με τις οποίες μπορεί να υλοποιηθεί επιτυχώς το εν λόγω εγχείρημα, προκρίθηκε η συνοδεία του αιτήματος με σχετικό κείμενο στο οποίο περιλαμβάνονται οι απαραίτητες ιστορικές πληροφορίες, ώστε να τις αξιοποιήσει κατά τη δημιουργία των διαλόγων το ChatGPT. Σε διαφορετική περίπτωση, απαντά με διαλόγους ασαφείς, εντός των οποίων περιλαμβάνονται λανθασμένες πληροφορίες.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, φαίνεται πως συμφωνούν με τη μελέτη των Currie et al. (2023), στην οποία επισημαίνεται η ικανότητα του ChatGPT να μετέχει σε υποθετικά σενάρια – διαλόγους. Ταυτόχρονα, τα αποτελέσματα των δοκιμών που επιχειρήθηκαν, επιβεβαιώνουν τις αναφορές της βιβλιογραφίας που συνδέουν το ChatGPT με την παραπληροφόρηση και την παροχή λανθασμένων πληροφοριών (Tlili et al., 2023; Trust et al., 2023; Elbanna & Armstrong, 2023). Όπως σημειώνουν οι Elbanna & Armstrong (2023), η εν λόγω αδυναμία του μοντέλου μπορεί να αποδοθεί στην περιορισμένη βάση δεδομένων που διαθέτει. Καθώς δεν αναζητά στο διαδίκτυο και αντλεί μόνο από ορισμένη βάση, συχνά καταφεύγει στην παραγωγή αληθοφανούς, αλλά επιστημονικά ανακριβούς κειμένου.

Αναφορικά με την παιδαγωγική αξιοποίηση των παραχθέντων θεατρικών διαλόγων με επιχειρηματολογικό περιεχόμενο σε παιχνίδια ρόλων, η έρευνα συμφωνεί με εκείνη των Guo et al. (2023) για τη συνδρομή των «chatbot» σε παιχνίδια – αγώνες επιχειρηματολογικού χαρακτήρα στην εκπαίδευση. Συνεπώς, τα αποτελέσματα που προέκυψαν ενθαρρύνουν την αξιοποίησή του στη διδακτική της Ιστορίας. Ωστόσο, επισημαίνεται πως η εκπαιδευτική κοινότητα οφείλει να γνωρίζει τον κίνδυνο παραγωγής ανακριβών ιστορικών πληροφοριών, κάτι που θα μπορούσε να προκαλέσει σύγχυση στους/στις μαθητές/τριες. Από την άλλη, εάν αυτή η αδυναμία του μοντέλου να παράγει αναληθείς πληροφορίες αξιοποιηθεί παιδαγωγικά μέσω μιας διαδικασίας ανεύρεσης τυχόν λαθών και ιστορικών ανακριβειών και έπειτα αξιοποίησης των θεατρικών κειμένων σε παιχνίδια ρόλων, τότε θα μπορούσαν να υπάρξουν δυνητικά οφέλη στην εκπαιδευτική διαδικασία, δεδομένης της σημασίας των παιχνιδιών ρόλων αλλά και των μορφών/εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στην εκπαίδευση (Mastrothanasis et al., 2023; Zervoudakis et al., 2020), όπως αυτή έχει επισημανθεί από τη βιβλιογραφία.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Επισημαίνεται ότι η έρευνα περιορίστηκε αποκλειστικά στο ChatGPT, το πιο δημοφιλές ελεύθερης πρόσβασης γλωσσικό μοντέλο μηχανικής μά-

θησης, και στη δυνατότητά του να δημιουργεί επιχειρηματολογικούς διαλόγους για παιχνίδια ρόλων στην ελληνική γλώσσα. Η έρευνα θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλα αντίστοιχα εργαλεία και γλώσσες. Παράλληλα, ενθαρρύνεται η αξιοποίηση του ChatGPT στην τάξη, προκειμένου να διερευνηθούν τα πιθανά παιδαγωγικά οφέλη σε παιχνίδια ρόλων με επιχειρηματολογικό χαρακτήρα στο μάθημα της Ιστορίας. Ακόμη, σημειώνεται ότι η έρευνα διεξήχθη με ορισμένη έκδοση της εφαρμογής (ChatGPT 3.5 – Free Research Preview – ChatGPT September 25 Version). Καθώς η εφαρμογή λαμβάνει αναβαθμίσεις, κρίνεται σκόπιμο να αντιμετωπίζονται τα παρόντα αποτελέσματα με επιφύλαξη και να ελέγχονται τακτικά για την επαναληψιμότητά τους. Τέλος, επισημαίνεται ότι τα αποτελέσματα προέκυψαν από δοκιμαστικές εκφραστικές διατυπώσεις, αφού ακολουθήθηκε η ευρετική μέθοδος η οποία εστιάζει αποκλειστικά στη διερεύνηση της εμπειρίας του ερευνητή. Συνεπώς, ενδέχεται διαφορετικές διατυπώσεις να είχαν παραγάγει και διαφορετικά αποτελέσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Asrowi, Gunarhadi, & Hanif, M. (2019). The power of role-playing in counseling children with learning difficulties in inclusive schools of Indonesia. *International Journal of Education and Practice*, 7(4), 324–333. <https://doi.org/10.18488/journal.61.2019.74.324.333>
- Backfisch, I., Lachner, A., Stürmer, K., & Scheiter, K. (2021). Variability of teachers' technology integration in the classroom: A matter of utility! *Computers & Education*, 166, 104159. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104159>
- Baidoo-Anu, D., & Ansah, L. O. (2023). Education in the era of generative artificial intelligence (AI): Understanding the potential benefits of ChatGPT in promoting teaching and learning. *Journal of AI*, 7(1), 52-62. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4337484>
- Barrera, F., Venegas-Muggli, J. I., & Nuñez, O. (2020). The impact of role-playing simulation activities on Higher Education Students' academic results. *Innovations in Education and Teaching International*, 58(3), 305–315. <https://doi.org/10.1080/14703297.2020.1740101>
- Bereczki, E. O., & Kárpáti, A. (2021). Technology-enhanced creativity: A multiple case study of digital technology-integration expert teachers' beliefs and practices. *Thinking Skills and Creativity*, 39, 100791. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100791>

- Chen, Y.-C., Hand, B., & Park, S. (2016). Examining elementary students' development of oral and written argumentation practices through argument-based inquiry. *Science & Education*, 25(3–4), 277–320. <https://doi.org/10.1007/s11191-016-9811-0>
- Choi, J. H., Hickman, K. E., Monahan, A., & Schwarcz, D. B. (2023). Chatgpt goes to law school. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4335905>
- Currie, G., Singh, C., Nelson, T., Nabasenja, C., Al-Hayek, Y., & Spuur, K. (2023). CHATGPT in Medical Imaging Higher Education. *Radiography*, 29(4), 792–799. <https://doi.org/10.1016/j.radi.2023.05.011>
- Drossinou-Korea, M., & Alexopoulos, P. (2022). Teaching social skills interventions with digital cognitive and language machines to a student with autism. *International Journal of Social Science and Human Research*, 05(11), 5234-5241. doi:10.47191/ijsshr/v5-i11-55
- Εγγλέζου, Φ. (2019). Oxford Debates για νέους στη διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών. Στο Βαρδάκη, Μ., & Εγγλέζου, Φ. (Επιμ.), *Ηλεκτρονικά Πρακτικά του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ρητορικής (με διεθνή συμμετοχή): Η Τέχνη του Λόγου στη Διδακτική Πράξη: Αναζητώντας σύγχρονες μορφές της ρητορικής παιδείας*, 69-78, Αθήνα.
- Egglezou, F. (2020). Debate at the edge of critical pedagogy and rhetorical paedeia: Cultivating active citizens. *Solsko Polje, Letnik xxx, številka 5(6)*, 101-119.
- Elbanna, S., & Armstrong, L. (2023). Exploring the integration of CHATGPT in education: Adapting for the future. *Management & Sustainability: An Arab Review*. <https://doi.org/10.1108/msar-03-2023-0016>
- Fauzi, F., Tuhuteru, L., Sampe, F., Ausat, A. M. A., & Rahmania, H. (2023). Analysing the role of ChatGPT in improving student productivity in higher education. *Journal on Education*, 5(4), 14886-14891.
- Grande-de-Prado, M., Baelo, R., García-Martín, S., & Abella-García, V. (2020). Mapping role-playing games in ibero-america: An educational review. *Sustainability*, 12(16), 6298. <https://doi.org/10.3390/su12166298>
- Gravel, J., D'Amours-Gravel, M., & Osmanlliu, E. (2023). Learning to fake it: Limited responses and fabricated references provided by CHATGPT for medical questions. *Mayo Clinic: Digital Health*, 1(3), 226–234. <https://doi.org/10.1016/j.mcpdig.2023.05.004>
- Gudkova, K. V. (2021). Developing argumentative literacy and skills in ESP students. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, 229-237. doi:10.22190/jtesap2102229g

- Guo, K., Zhong, Y., Li, D., & Chu, S. K. (2023). Effects of chatbot-assisted in-class debates on students' argumentation skills and task motivation. *Computers & Education*, 203, 104862. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2023.104862>
- Henry, J., Hernalesteen, A., & Collard, A.-S. (2021). Teaching artificial intelligence to K-12 through a role-playing game questioning the Intelligence Concept. *KI - Künstliche Intelligenz*, 35(2), 171–179. <https://doi.org/10.1007/s13218-021-00733-7>
- ΙΕΠ (2023). *Αναλυτικό πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας Δημοτικού & Γυμνασίου*.
- Irkinovich, N. R. (2022). The Importance of Role-Playing Game in Teaching English in a Non-Linguistic University. *International Journal of Pedagogics*, 2(09), 29–32. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume02Issue09-07>
- Κλαδάκη, Μ., & Μαστροθανάσης, Κ. (Επιμ.). (2023). *Αναδυόμενες τεχνολογίες στο εφαρμοσμένο θέατρο και το εκπαιδευτικό δράμα*. Gutenberg.
- Κόκκινος Γ. (1998). *Από την Ιστορία στις ιστορίες. Προσεγγίσεις στην ιστορία της ιστοριογραφίας, την επιστημολογία και τη διδακτική της ιστορίας*. Ελληνικά Γράμματα.
- Κουτσός, Μ. (2000). *Διδακτική της Ιστορίας*. Ζήτης.
- Kasneci, E., Sessler, K., Küchemann, S., Bannert, M., Dementieva, D., Fischer, F., Gasser, U., Groh, G., Günemann, S., Hüllermeier, E., Krusche, S., Kutyniok, G., Michaeli, T., Nerdel, C., Pfeffer, J., Poquet, O., Sailer, M., Schmidt, A., Seidel, T., ... Kasneci, G. (2023). Chatgpt for good? on opportunities and challenges of large language models for Education. *Learning and Individual Differences*, 103, 102274. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>
- Kasper, G., & Youn, S. J. (2017). Transforming instruction to activity: Roleplay in language assessment. *Applied Linguistics Review*, 9(4), 589–616. <https://doi.org/10.1515/applirev-2017-0020>
- Kotsira, M., Ntalianis, K., Kikili, V., Ntalianis, F. & Mastorakis, N. (2021). New Technologies in the Instruction of History in Primary Education. *International Journal of Education and Information Technologies*, 15, 21-27.
- Lee, I. J. (2020). Kinect-for-windows with augmented reality in an interactive roleplay system for children with an autism spectrum disorder. *Interactive Learning Environments*, 29(4), 688–704. <https://doi.org/10.1080/10494820.2019.1710851>
- Μαργαρίτης, Β., Αζέλης, Α., Ανδριώτης, Ν., Δετοράκης, Θ., Φωτιάδης, Κ. (2023). *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*. Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογισ-

στών & Εκδόσεων «Διόφαντος».

- Μαστροθανάσης, Κ., & Κλαδάκη, Μ. (2023). *Η παιδαγωγική του θεάτρου για την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την αειφόρο ανάπτυξη*. Διάδραση.
- Mackenzie, A. (2017). *Machine Learners: Archaeology of a Data Practice*. MIT Press.
- Majidi, A. el, Janssen, D., & de Graaff, R. (2021). The effects of in-class debates on argumentation skills in Second language education. *System*, 101, 102576. <https://doi.org/10.1016/j.system.2021.102576>
- Malloy, J. A., Tracy, K. N., Scales, R. Q., Menickelli, K., & Scales, W. D. (2020). It's not about being right: Developing argument through debate. *Journal of Literacy Research*, 52(1), 79–100. <https://doi.org/10.1177/1086296x19896495>
- Mastrothanasias, K., & Kladaki, M. (2020). The Involvement of Children in the Arts during Their Leisure Time. *Asian Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 3(2), 10-19.
- Mastrothanasias, K., Kladaki, M., & Andreou, A. (2023). A systematic review and meta-analysis of the Readers' Theatre impact on the development of reading skills. *International Journal of Educational Research Open*, 4, 100243. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2023.100243>
- Mastrothanasias, K., Zervoudakis, K., Kladaki, M., & Tsafarakis, S. (2023). A bio-inspired computational classifier system for the evaluation of children's theatrical anxiety at school. *Education and Information Technologies*, 28(9), 11027–11050. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11645-4>
- McGahee, D. W., King-Sears, M. E., & Evmenova, A. S. (2021). High school students with learning disabilities: Requesting accommodations in role-play. *Learning Disabilities Research & Practice*, 36(2), 82–95. <https://doi.org/10.1111/ldrp.12243>
- Moniot, H. (1993). *Η διδακτική της Ιστορίας* (Ε. Κάννερ, Μετ.). Μεταίχμιο.
- Montanari, F. (2010). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας – Από τον 8^ο π.Χ. έως τον 6^ο μ.Χ.* Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Moreno-Guerrero, A.-J., Rodríguez-Jiménez, C., Gómez-García, G., & Ramos Navas-Parejo, M. (2020). Educational innovation in higher education: Use of role playing and educational video in future teachers' training. *Sustainability*, 12(6), 2558. <https://doi.org/10.3390/su12062558>
- Νοτοπούλου, Β. (2022). *Επιμορφωτικά προγράμματα και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών*. Σταμούλης.
- Nasr-Esfahani, M., Yazdannik, A., & Mohamadiriz, S. (2019). Development of nursing students' performance in advanced cardiopulmonary

- resuscitation through role-playing learning model. *J Educ Health Promot*, 8(151). https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_125_18
- Okada, S., Kondo, K., Yamaguchi, N., Ichinose, C., & Yanagita, T. (2023). Practices and challenges of joint education at two medical schools utilizing online pharmacology role-playing. *Folia Pharmacologica Japonica*, 158(2), 134–137. <https://doi.org/10.1254/frj.22069>
- Παληκίδης, Α. (2007). Η εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας. Στο Α. Ανδρέου (Επιμ.), *Η διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια* (σσ. 321-362). Μεταίχμιο.
- Παναγιώτου, Ε., & Κυνηγός, Χρ. (2019). "Escapeplan": Σχεδιασμός και ανάπτυξη παιχνιδιού για την καλλιέργεια του επιχειρηματολογικού γραμματισμού στο σχεδιαστικό περιβάλλον ChoiCo. Στο Κουτρομάνος, Γ., & Γαλάνη Λ. (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία»*, 616-626, Αθήνα.
- Pojani, D., & Rocco, R. (2020). Edutainment: Role-playing versus serious gaming in planning education. *Journal of Planning Education and Research*, 43(3), 585–597. <https://doi.org/10.1177/0739456x20902251>
- Prager, R. H. P. (2019). Exploring the Use of Role-playing Games in Education. *Master of Teaching Research Journal*, 2.
- Rahman, M.M. & Watanobe, Y. (2023). ChatGPT for education and research: opportunities, threats, and strategies. *Applied Sciences*, 13(9), 5783. <https://doi.org/10.3390/app13095783>
- Ray, P. P. (2023). CHATGPT: A comprehensive review on background, applications, key challenges, bias, ethics, limitations and future scope. *Internet of Things and Cyber-Physical Systems*, 3, 121–154. <https://doi.org/10.1016/j.iotcps.2023.04.003>
- Resnick, L., Asterhan, C., & Clark, S., (2015). *Socializing intelligence through academic talk and dialogue*. American Educational Research Association.
- Σολομών, Ι. (2000). Το κλειστό σχολείο έχει πεθάνει. Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση* (σσ.17-27). Μεταίχμιο.
- Shi, W., Wang, X., Oh, Y.J., Zhang, J., Sahay, S., Yu, Z., 2020. Effects of Persuasive Dialogues: Testing Bot Identities and Inquiry Strategies. In: *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. ACM, New York, pp. 1–13. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376843>.
- Song, Y., Chen, X., Hao, T., Liu, Z., & Lan, Z. (2019). Exploring two decades of research on classroom dialogue by using bibliometric analysis. *Computers & Education*, 137, 12-31. doi:10.1016/j.compedu.2019.04.002

- Sun, X., Zhang, X., & Lei, L. (2022). The effects of online role-play teaching practice on learners' availability for resources. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 17(05), 4–18. <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i05.30575>
- Τζόκας, Σ. (2002). Διδακτικές στρατηγικές στο μάθημα της Ιστορίας. Σαββάλας.
- Τσίβας, Α. (2011). Παιδαγωγική αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ στην ιστορική εκπαίδευση: Θεωρητικές και ερευνητικές εκδοχές και προσεγγίσεις. *Θέματα επιστημών και τεχνολογίας στην εκπαίδευση*, 4(1-3), 151-164.
- Tiedemann, E., & Simmenroth, A. (2021). Teaching alcohol and smoking counselling in times of COVID-19 to 6th-semester medical students: experiences with a digital-only and a blended learning teaching approach using role-play and feedback. *GMS J Med Educ*, 38(7). <https://doi.org/10.3205/zma001513>
- Tlili, A., Shehata, B., Adarkwah, M. A., Bozkurt, A., Hickey, D. T., Huang, R., & Agyemang, B. (2023). What if the devil is my guardian angel: Chatgpt as a case study of using Chatbots in education. *Smart Learning Environments*, 10(1). <https://doi.org/10.1186/s40561-023-00237-x>
- Trust, T., Whalen, J., & Mouza, C. (2023). Editorial: ChatGPT: Challenges, opportunities, and implications for teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 23(1), 1-23.
- Tzima, S., Styliaras, G., & Bassounas, A. (2019). Augmented reality applications in education: Teachers point of view. *Education Sciences*, 9(2), 99. <https://doi.org/10.3390/educsci9020099>
- Vygotsky, L. (1978). *Mind and society: The development of higher mental processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Walker, A., & Kettler, T. (2020). Developing critical thinking skills in high ability adolescents: Effects of a debate and Argument Analysis Curriculum. *Talent*, 10(1), 21–39. <https://doi.org/10.46893/talent.758473>
- Whittaker, M., Crawford, K., Dobbe, R., Fried, G., Kaziunas, E., Mathur, V., West, S. M., Richardson, R., Schultz, J., & Schwartz, O. (2018). *AI Now Report 2018*. AI Now Institute.
- Zervoudakis, K., Mastrothanasis, K., & Tsafarakis, S. (2020). Forming automatic groups of learners using particle swarm optimization for applications of differentiated instruction. *Computer Applications in Engineering Education*, 28(2), 282–292. <https://doi.org/10.1002/cae.22191>